

UZ KNJIGU
ALEKSANDRA
MIHALYIJA

„NAPETICE ISKOSA.
GLAZBA
U DOBA HI-FIA“

marcel bačić

Aleksandar Mihalyi
Napetice iskosa

Glazba u doba hi-fia

Hi-fi ili high-fidelity, prije malo više od pola stoljeća postavljeni visoki standard reprodukcije komponiranog, otpjevanog i odsviranog zvuka, vršnjak je estetike recepcije, teoretski provokativno formuliranih ovlasti primaoca nad primljenim. Estetika, pogotovo ona autonomna, omalovažavala je čimbenike posredništva; reprodukcije, osobito one mehaničke, umjetničkim su djelima oduzele sjaj i izložile ih obasjanostima različita intenziteta s različitih strana. Ujednačeni standard reproduciranja doveo ih je na zemljovid imaginarnog muzeja ili zaveo u kartoteku babilonske biblioteke. Fotografije u Malrauxovim Glasovima tišine sugeriraju srodnosti koje djela nisu izabrala, Egipćanin stoji kraj dječjeg crteža, Kinez kraj Rousseaua, pučka slikarija kraj Picassa. Bachova „Pasija po Mateju“ spašava evanđeoski tekst od historijske kritike, kaže filozof Hans Blumenberg. Vjerujemo muzici jer više ne vjerujemo tekstu, ne tiče nas se tko su bili „Židovska zaručnica“ i „Čovjek s rukavicom“, za nas su to Rembrandt i Tizian. Estetsko iskustvo suspendira neznanje i nevjeru. Ali nepoznavanje sadržaja estetski doživljaj forme ostavlja u predvorju ugođaja - a ugođaj je muzička predodžba. Muzičko stanje prema kojem teže sve umjetnosti možda je trebalo značiti nešto drugo i dublje, no u modernoj je kulturi ugođaj postao recepcijski prosjek. Muzika zbori, al' ne veli ništa.

Estetika recepcije zapravo je tautologija, estetika može biti samo receptivna. Poetika se bavi pravljjenjem, a estetika promatranjem napravljenog. Estetika je uvijek receptivna - a muzika uvijek reproduktivna. Muzičko se djelo izgubilo u reprodukciji puno prije nego što je slušalac postao proizvođač. Producent ne pravi muziku nego s muzikom nešto pravi: s produkcijom i reprodukcijom. „Većina, i to velika, kupaca nosača zvuka stvara prioritetnu listu prema interpretima - dirigentima, solistima i orkestrima. To ne treba čuditi uzmu li se u obzir svi prateći tiskovni materijali ili ono što čine marketinške službe diskografskih kuća. Ali oni koji kreću u nabavku nosača zvuka i kojima je kvalitetno upoznavanje djela prioritet, ime producenta bi trebalo biti zapravo podjednako presudno“, piše Aleksandar Mihalyi. Walter Legge, Arend Prohmann, Manfred Eichner, Stefan Winter i Marco Menconboni stoje kraj Herberta von Karajana, Reinharda Goebela, Paula Hilliera, Urija Cainea i Roberte Invernizzi. Inventura u Louvreu znala je pokazati da su mnogi okviri puno vredniji od slika - nije li to opomena da bi se u savršenu zvuku moglo izgubiti muzičko djelo?

„Bože, kakve veze s muzikom ima zvuk?!“ - uzdah kompozitora Charlesa Ivesa odjekivao je XX. stoljećem sve do konstatacije violinista Rudolfa Kolischa (u kasnim sedamdesetim godinama) da se do sposobnosti ispravna slušanja može doći samo putem čitanja muzike. „Nažalost je potrebno steći stanovitu vještinu sviranja, ali ja bih radije u prvi plan stavio duhovnu stranu. Želio bih da se muzika, umjesto izvođenja, samo čita i predočuje.“ Zvuk izobličuje muzičku sliku - ali nije li zvuk prava slika muzike koja se želi osloboditi vremenitosti, narativnosti? S Aleksandrom

Mihalyjem zavirimo najprije u Rothkovu kapelu u Houstonu ozvučenu tišinom Mortona Feldmana, a zatim pročitajmo što on piše o (novoj) Fascinaciji zvukom (s početka osamdesetih)! „Boja koja određuje karakter zvuka ne odnosi se samo na glazbeni instrument ili vokal već ponajprije na zvučnu senzaciju koja nema vremenski aspekt. Tekstura zvuka je suodnos visine, boje i intenziteta... teksture zamjenjuju strukture. Iako svjesni da je glazba temporalna umjetnosti, skladatelji poput Salvatorea Sciarrina, Gérarda Pessona, Matthiasa Pintschera, Hanspetera Kyburza ili Olge Neuwirth uvijek započinju komponiranje od zvučne slike... na neki način stvaraju ili skladaju zvučni okoliš.” Kroz glazbu se provlači i nedefinirani glazbeni materijal. Mihalyi citira Mathiasa Spahlingera: „Nejasni zvuk brodske sirene iza mosta - to je Tristanov akord našeg vremena.” Poznajemo ga iz nijemih filmova Waltera Ruttmanna i Jorisa Ivensa.

Mihalyi je za postinformacijsko doba predobro informiran. Sinkronija njegova raskošnog muzičkog zemljovida prošarana je ožiljcima znatiželjna iskapanja. Njegova arheologija muzičkog znanja ne poštuje samo otkopane znamenitosti nego i zemlju koja ih je prekrivala. Beethoven zasut Furtwänglerom i Kaplanov Urtextom isprani Mahler jednako su mu zanimljivi. „Glazbene ideje Urbanih Aboridžina post festum su prekrivene teorijama koje im oduzimaju bitnu, inicijativnu značajku u nastanku novog ili u prvom otklonu od starog - ali pretpovijest su im pisale sve poznate historijske avangarde, od dadaizma i bruitizma do happeninga i body arta.” U pogovoru izvođenja djelo i nije mnogo više od predgovora.

Umjesto konstruirane Moderne pred nama je dekonstruirana Postmoderna. Knjige poput „Jezika moderne muzike“ Donalda Michela

(1963.) ili „Estetike moderne muzike“ Antoineta Goléa (1954.) sličnije su Bachu iz pedesetih nego svom avangardnom sadržaju. Mihalyi tako upozorava na češkog kompozitora Bohuslava Martinůa (1890.-1959.): „S današnje se distance (2009.) već unisono konstatira da je njegov opus jedan od najreprezentativnijih u XX. stoljeću.” Boulez nije tako mislio.

Američki skladatelj Paul Lansky, „ključna figura u svijetu sintetičkog zvuka u tretiranju ljudskog glasa računalom”, daje nam važan naputak: „Nije potrebno razumjeti svaku riječ, treba slušati ukupnost zvučne aure.” U teatarskom žargonu to se zvalo rabarbarabarba. „U tom kontekstu pluralizam mnogi doživljavaju kao prokletstvo babilonske kule - svi govore, ali se nitko ne razumije. Mathias Spahlinger tako kaže: 'Nova glazba je prva i (koliko ja znam jedina) koja je suspendirala ili onemogućila sustav sličan onom sintakse i jezika svoje vlastite tradicije. K tome, za razliku od drugih promjena paradigme ona nije uspostavila nove konvencije na mjestu starih.’”

Čini se da muzika postaje konkretan historijski proces tek zahvaljujući posredujućem iskustvu onih koji muzička djela prihvaćaju, u njima uživaju ili o njima sude, te ih na taj način priznaju ili odbacuju, pamte ili zaboravljaju. „U XXI. stoljeću principijelno je svejedno da li slušate Muzak kao pozadinsku glazbu na radnom mjestu ili idete u koncertne dvorane kako bi slušali, primjerice glazbu apsolutističkih monarhija. Od pitagorejskih zvučanja sfera i solarnih ili kozmičkih mitova do tradicijsko antropoloških poniranja prema arhetipovima - bitno je da se ne može govoriti o jednoj perspektivi, već o mreži utjecaja koja je dovela do ovoga danas.” Do Mihalyijeve fascinantne knjige.